

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ МАЙБУТНЬОГО МАГІСТРА МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА» ТА ЙОГО СТРУКТУРА

THE ESSENCE OF THE CONCEPT OF “EMOTIONAL INTELLIGENCE OF THE FUTURE MASTER OF MUSICAL ART” AND ITS STRUCTURE

У статті обґрунтовано зміст, сутність та компонентну структуру поняття «емоційний інтелект майбутнього магістра музичного мистецтва». Це новий феномен, який розглядають в контексті загальної проблеми психології особистості та мистецької педагогіки.

Визначено актуальність та багатоаспектність проблеми емоційного інтелекту майбутнього магістра музичного мистецтва, коротко викладена історія становлення та розвитку поняття «емоційний інтелект», пов'язана з іменами зарубіжних учених, яким належать перші дослідження цього феномену, його теоретичні основи та трактування. Проаналізовано моделі емоційного інтелекту, що були розроблені зарубіжними науковцями, які відрізняються між собою за змістом та структурою. Також у статті висвітлено погляди видатних вітчизняних вчених-психологів на взаємозв'язок інтелекту та емоцій як психічний феномен.

Визначено роль емоційного інтелекту в розумінні, осягненні й усвідомленні музичного твору в процесі художньо-творчої діяльності та інструментального виконавства.

Емоційний інтелект являє собою сукупність компонентів, кожний з яких являє собою перелік основних здібностей, умінь та навичок особистості. Це інтегральна властивість особистості розпізнавати, контролювати, регулювати власні емоції та емоції інших і використовувати ці здібності у діяльності і спілкуванні. Зазначено дві головні складові емоційного інтелекту майбутнього магістра музичного мистецтва: особистісно-інтроверсійна та особистісно-екстраверсійна, обґрунтовано структурні компоненти емоційного інтелекту майбутнього магістра музичного мистецтва, які налічують п'ять тісно пов'язаних між собою компонентів: ціннісно-актуалізаційний, перцептивно-емпатійний, інтерпретаційно-пізнавальний, комунікативно-творчий та рефлексивно-регулятивний.

Ключові слова: емоційний інтелект, емоції, емоційні переживання, осягнення музичного

твору, особистість, магістр музичного мистецтва.

The article substantiates the content, essence and component structure of the concept of “emotional intelligence of the future master of musical art”. This is a new phenomenon that is considered in the context of the general problem of personality psychology and art pedagogy.

The relevance and multidimensionality of the problem of emotional intelligence of the future master of musical art is determined, the history of the formation and development of the concept of “emotional intelligence” is briefly outlined, associated with the names of foreign scientists who own the first studies of this phenomenon, its theoretical foundations and interpretation. The author analyzes the models of emotional intelligence developed by foreign scholars, which differ in content and structure. The article also highlights the views of prominent domestic psychologists on the relationship between intelligence and emotions as a mental phenomenon.

The role of emotional intelligence in understanding, comprehending and realizing a piece of music in the process of artistic and creative activity and instrumental performance is determined.

Emotional intelligence is a set of components, each of which is a list of basic abilities, skills and abilities of a person. It is an integral property of a personality to recognize, control, regulate their own emotions and the emotions of others and use these abilities in their activities and communication. Two main components of the emotional intelligence of the future master of musical art are indicated: personality-introversion and personality-extraversion, the structural components of the emotional intelligence of the future master of musical art are substantiated, which include five closely related components: value-actualization, perceptual-empathy, interpretive-cognitive, communicative-creative and reflective-regulatory.

Key words: emotional intelligence, emotions, emotional experiences, comprehension of a musical work, personality, master of musical art.

УДК 378.22:78]:159.942

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/75.21>

Гожельник І.В.,
аспірантка кафедри інструментального виконавства та оркестрового диригування факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Постановка проблеми. Аналіз даної проблеми у педагогічній теорії свідчить, що формування емоційного інтелекту майбутніх фахівців різних галузей дослідники розглядають здебільшого в таких аспектах: розкриття його сутності, змісту та специфічних форм виявлення; розробка та теоретичне обґрунтування концептуальних моделей формування емоційного інтелекту; обґрунтування теоретико-методичних засад формування емоційного інтелекту майбутнього магістра-музиканта як важливої особистісно-професійної якості; обґрунтування базових, ключових компонентів емоційного інтелекту майбутнього магістра музичного мистецтва; визначення шляхів попередження синдрому психоемоційного вигорання музиканта-виконавця;

розвиток здатності до емоційної саморегуляції; забезпечення емоційно-комунікативної взаємодії у міжособистісному спілкуванні; формування умінь розпізнавати та адекватно інтерпретувати як власний емоційний стан, так емоційний стан оточуючих.

Науковою розробкою даної проблематики займалися вітчизняні та зарубіжні дослідники, а саме: Т. Титаренко, Е. Носенко, О. Просіна, А. Четверик-Бурчак, Р. Бар-Он, Д. Гоулман, Дж. Майер, П. Саловей, К. Петридіс, Є. Рибалко, В. Сухомлинський та багато інших.

Емоційним аспектам музично-педагогічної діяльності, емоційній культурі та емоційному досвіду майбутнього магістра музичного мистецтва

пріділяли увагу О. Щолокова, О. Білоус, Г. Дідич, Д. Лісун, Г. Падалка, В. Петрушин, О. Ростовський, О. Холопова, Л. Рокитянська, Гао Юань, А. Козир, О. Олексюк, Т. Пляченко, А. Растрігіна та ін.

Мета статті – визначити та розкрити зміст та компонентну структуру емоційного інтелекту майбутнього магістра музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Емоційний інтелект (з англ. Emotional Intelligence) являє собою групу ментальних здібностей, що беруть активну участь в усвідомленні та розумінні власних як власних, так і емоцій оточуючих. Люди з добре розвиненим емоційним інтелектом, здатні розуміти власні емоції та почуття інших людей, ефективно управляють власними емоціями. Саме завдяки цьому їх поведінка в суспільстві є більш адаптивною, і їм простіше досягати своїх поставлених цілей у комунікативній взаємодії з оточуючими.

«Емоційний інтелект майбутнього магістра музичного мистецтва» є особистісною, професійно важливою, інтегральною якістю особистості, що допомагає сприймати, аналізувати та інтерпретувати музичний твір як емоційну інформацію про власні, внутрішні емоційно-життєві переживання, яку повідомив сам автор-композитор; розуміти та контролювати власні емоційні переживання, а відтак емоційні переживання оточуючих людей для регулювання міжособистісної взаємодії.

В структурі емоційного інтелекту, яку запропонував дослідник Р. Бар-Он виділяє п'ять його найбільш головних компонентів, які складаються з п'ятнадцяти факторів:

– внутрішньоособистісна сфера – вміння і здатність розуміти себе та керувати собою. До цієї сфери входять самоаналіз/усвідомлення себе (здатність до усвідомлення та розуміння своїх емоцій, почуттів, їх першопричину); асертивність (вміння чітко, лаконічно висловлювати власні думки та почуття, здатність спокійно відстоювати власну позицію), незалежність (здатність контролювати самого себе, впевненість у своїх рішеннях, діях та силах), самоповага (здатність визнавати свої переваги і недоліки, вміння в будь-якому разі сприймати себе позитивно) та самоактуалізація (здатність усвідомлювати власні можливості і потенціал, і водночас бути задоволеним своїми здобутками в роботі та своїм життям в цілому);

– міжособистісна сфера – вміння взаємодіяти та легко знаходити спільну мову з оточуючими людьми, емпатія (здатність розуміти почуття і думки інших людей; здатність бачити певну ситуацію з позиції іншої людини), соціальна відповідальність, міжособистісні взаємовідносини (здатність йти на контакт, встановлювати та підтримувати стосунки, які є взаємовигідними, ґрунтуються на двосторонній віддачі, взаємному інтересі, а також емоційній близькості);

– сфера адаптивності – здатність бути гнучким, мобільним та реалістичним, вміння вирішувати завдання проблеми по мірі їх надходження; оцінка дійсності (вміння об'єктивно бачити реальні речі такими, якими вони насправді є, а не такими, якими б хотілося їх бачити), гнучкість (здатність до адаптації власних почуттів, думок та дій до швидкоплинних, мінливих умов);

– сфера вміння вийти зі стресової ситуації – здатність гідно витримувати стрес та контролювати свої емоційні імпульси. До цієї сфери також входять здатність залишатися спокійним та зосередженим у будь-якій ситуації, конструктивно, гідно протидіяти несприятливим ситуаціям та конфліктам, не відступаючи назад) та здатність вчасно заспокоїтись, стримати порив до певної необдуманого миттєвої дії або відтермінувати бажання чи намір виконати певну дію);

– сфера загального настрою – здатність в будь-якій ситуації зберігати і підтримувати оптимізм; бути задоволеним власним життям, насолоджуватися собою та власним оточенням, відчувати і виявляти цікавість та ентузіазм [7, 8].

Модель емоційного інтелекту або емоційної самоефективності, яку розробили К. В. Петридіс та Е. Фернхем представлена саме як модель характерних якостей особистості [9]. Аналіз елементів моделі спонукає звернути увагу на те, що за своїм змістом вона близька до змішаних моделей інтелекту, адже окрім особистісних характеристик, до неї входять і когнітивні здібності. У рамках представленої моделі автори тлумачать емоційний інтелект як сукупність рис особистості і поведінки, які тісно пов'язані з емоціями. К.В. Петридіс виокремив наступні структурні елементи емоційного інтелекту:

1) адаптивність – гнучкість, мобільність, легка адаптація до нових умов;

2) асертивність – рішучість, відкритість та готовність відстоювати власну позицію;

3) розуміння і сприйняття власних емоцій та почуттів оточуючих;

4) емоційна експресія – здатність висловити свої справжні емоції іншим людям;

5) управління емоціями інших – здатність здійснювати вплив на настрої та почуття оточуючих людей;

6) регулювання емоцій – здатність управляти та контролювати власні емоції;

7) стосунки – здатність мати щирі, міцні міжособистісні взаємовідносини;

8) самооцінка – успішність та впевненість у власних силах;

9) самомотивація – здатність не зупинятися і не здаватися перед труднощами, що виникають;

10) управління стресом – здатність гідно витримувати зовнішній тиск та керувати стресом;

11) емпатія – здатність бачити світ очима іншої людини, а також висловлюватися з позиції іншого;

12) щастя – радість та задоволення власним життям;

13) оптимізм – здатність помічати в житті лише позитивні моменти [9].

Досліджуючи різні аспекти професійної підготовки майбутніх магістрів музичного мистецтва, українські дослідники акцентують на значенні тих професійних якостей, які об'єднує власне феномен емоційного інтелекту, а саме: інтеграція емоційної, інтелектуальної та мотиваційної сфер людини як однієї з умов її цілісності, гармонії та духовності; актуалізації герменевтичного розуміння задуму музичного твору, що входить у духовний світ особистості; реалізації гуманістичних цінностей в практичній діяльності майбутнього музиканта-виконавця, що зумовлені духовно-творчими сенсами; розвитку цілісної системи здібностей до: сприйняття й усвідомлення музичної інтонації як смислового фундаменту музичного твору; ідентифікації та усвідомлення власних емоційних переживань у процесі музично-виконавської діяльності, емоційно-емпатійного переживання, професійної й мистецької рефлексії; емоційно-позитивного способу мислення і стилю міжособистісного спілкування; невербально-комунікативної взаємодії у сфері мистецтва [4].

Спираючись на положення теорії емоційного інтелекту українських дослідників у сфері музично-педагогічної освіти (О. Олексюк, Г. Падалка, Т. Пляченко, А. Растрігіна, О. Щолокова), ми розглядаємо емоційний інтелект майбутнього магістра музичного мистецтва як особистісну, важливу, інтегральну якість фахівця, що вказує на особистісно-інтроверсійну та міжособистісно-екстраверсійну здатності: сприймати, аналізувати й інтерпретувати музичну композицію як інформацію про власні внутрішні емоційні почуття, переживання, які повідомив автор-композитор; розуміти, усвідомлювати та контролювати власні емоційні переживання та емоції оточуючих людей для якісної міжособистісної взаємодії.

До структури емоційного інтелекту майбутнього магістра музичного мистецтва входять дві складові: особистісно-інтроверсійна та міжособистісно-екстраверсійна. Для кожної складової зазначена система компонентів.

Особистісно-інтроверсійна складова емоційного інтелекту в майбутнього магістра музичного мистецтва відображає суб'єктивно-особистісну спрямованість майбутнього магістра музичного мистецтва на самопізнання емоційно-чуттєвої сфери, власні почуття чи переживання, мотиви, установки, моделі поведінки, самооцінка духовно-моральних якостей, життєві цінності з метою самоконтролю й саморегуляції власного психоемоційного стану й професійної діяльності; налаштування на позитивне сприйняття самого себе й самоактуалізацію, продуктивне особистісне й професійне

зростання упродовж усього життєвого шляху. Особистісно-інтроверсійна складова емоційного інтелекту магістра музичного мистецтва включає такі компоненти: мотиваційно-цільовий, перцептивно-інтонаційний, емоційно-ідентифікаційний, герменевтично-ціннісний, рефлексивно-регулюючий, особистісно-оптимістичний.

Міжособистісно-екстраверсійна складова відображає спрямованість особистості магістра музичного мистецтва на соціально-комунікативну взаємодію (вербальну й невербальну) з іншими людьми з метою розпізнати й зрозуміти за зовнішніми ознаками їх психоемоційний стан, мотиви й наміри, і використати отриману емоційну інформацію для регуляції спільної міжособистісної взаємодії, гуманізації взаєностосунків і самореалізації власного, кордоцентричного потенціалу. Міжособистісно-екстраверсійна складова містить такі компоненти: невербальнокомунікативний, когнітивно-інтерпретаційний, кордоцентричний, педагогічно-артистичний, професійно-адаптивний.

Зберігаючи свої типові якості як складноорганізована, особистісно-професійна риса, емоційний інтелект майбутнього магістра музичного мистецтва містить особливості, які тісно взаємопов'язані професійною діяльністю, а саме: здатність до усвідомлення музичної інтонації як своєрідного способу вираження почуттів, переживань та задуму композитора за допомогою звуковидобування на музичному інструменті; уміння на основі цілісного осмислення музичного твору вибудовувати власне бачення та унікальну, власну інтерпретацію його образних сенсів і визначати його ціннісну, особистісну необхідність; здатність сприймати та аналізувати музичну композицію як спілкування з його автором без слів, з метою відчутти й зрозуміти його внутрішні душевні переживання й роздуми.

Розвинений емоційний інтелект має вагоме значення в художньо-інтерпретаційній діяльності майбутнього магістра музичного мистецтва. Власну інтерпретацію музичного твору він створює на основі набутих знань про об'єктивні дані про твір. В процес їх аналізу фахівець робить висновок стосовно характеру емоцій, що лежать в основі художнього образу. Дуже необхідним стає розуміння виконавцем власних емоцій, адже вони слугують відгуком, реакцією на почутий музичний фрагмент, здійснюючи емпатійне уподібнення власного психологічного стану із станом автора. Таким чином, у процесі художньої інтерпретації емоційний досвід виконавця-інтерпретатора поєднується з емоційним досвідом автора-композитора, а коло емоцій, закладене в основу музичного твору, розширюється внаслідок особистих переживань самого виконавця [3].

Враховуючи особливості інструментальної підготовки майбутнього магістра музичного

мистецтва, у процесі художньо-педагогічної комунікації слід говорити про специфіку емоційної інформації, що закладена в музичному тексті. Варто зазначити, що специфіка емоційного інтелекту майбутнього магістра музичного мистецтва полягає в тому, що його діяльність тісно взаємопов'язується із пошуком емоційних «кодів» музичної композиції, їх розпізнаванням, розумінням сенсів, посилив, художньої ідеї, та образу як представника емоційних станів автора-композитора, а також донесенням емоційної інформації до оточуючих слухачів. При цьому важливо зауважити, що емоційна інформація у музичному творі складається саме з художніх емоцій [2].

Для глибшого розуміння феномену емоційного інтелекту майбутнього магістра музичного мистецтва розглянемо наступні структурні компоненти. Кожен із них поєднує виявлення емоційного інтелекту з урахуванням трьох аспектів: *інтраіндивідуального* (розуміння, пояснення, регулювання власних емоцій, особливо у процесі осмислення музичного твору); *інтеріндивідуального* (розуміння, пояснення та регулювання емоцій оточуючих людей, особливо автора-композитора музичного твору); і *метаіндивідуального* (емоційний вплив на оточуючих під час художньо-педагогічного спілкування через осягнення емоційних забарвлень музичного твору). Вважаємо за необхідне виділити в структурі емоційного інтелекту майбутнього магістра музичного мистецтва п'ять наступних пов'язаних між собою компонентів: ціннісно-актуалізаційний, перцептивно-емпатійний, інтерпретаційно-пізнавальний, комунікативно-творчий та рефлексивно-регулятивний [1, с. 16].

Ціннісно-актуалізаційний компонент емоційного інтелекту майбутнього магістра музичного мистецтва дає можливість сприймати емоції (власні, емоції оточуючих, а також емоції, що приховані в музичній інтонації) як цінності, забезпечує формування особистісно-ціннісного ставлення до інструментальної підготовки способом самоактуалізації та усвідомлення власних емоцій як внутрішнього ресурсу. Осмислення яскравих зразків музичного мистецтва з позицій засвоєння емоційного наповнення їхнього змісту, потребує повного проникнення на рівні власної свідомості та свідомості іншої людини, що з часом поступово стає особистісною потребою, утворювальним фактором пізнавального процесу. Під час художньо-комунікативної взаємодії студент вчиться сприймати в емоційному ключі не тільки феномени мистецтва, а й усе розмаїття проявів буття [1, с. 16]. Вказаний компонент емоційного інтелекту майбутнього магістра музичного мистецтва є потужним механізмом внутрішньо-особистісних джерел саморозвитку, а також емоційно-ціннісного направлення художньої взаємодії.

Перцептивно-емпатійний компонент забезпечує відчуття на емоційному рівні художньої інформації, сприйняття художніх емоцій, а також виявлень емпатії, відповідність емоційним станам і настроям оточуючих та адекватність емоційних реакцій в ситуаціях педагогічної комунікації, уподібнення власного емоційного стану з емоційними символами, кодами музичної композиції. Емпатійне сприйняття музичного твору під час його художньо-виконавського опрацювання носить в собі емоційний суб'єктивний характер, адже майбутній музикант-виконавець звертається саме до власного набутого емоційного досвіду, наділяє образ музичного твору тими емоціями, які судилося відчутти та прожити особисто. В даному випадку у слухача виникає той самий емоційний стан чи настрій, який композитор прагнув викликати своїм твором. Так, під час сприйняття слухач засвоює естетичну інформацію, що лежить в основі твору. З іншого боку – накладання на життєвий, художній досвід, який вже був сприйнятим, приводить до пізнання нових змістів, який виходить за рамки вираженого в музиці, що тісно взаємопов'язується з наступним інтерпретаційно-пізнавальним компонентом.

Інтерпретаційно-пізнавальний компонент. До нього входить здатність аналізувати емоційно навантажені посили та сигнали, усвідомлення емоцій у музичній мові шляхом порівняння із власним пережитим емоційним досвідом, оцінку емоційних виявлень засобом зчитування емоційних сигналів інших учасників художньо-педагогічної комунікації, здатність пізнавати і пояснювати емоції через художнє мовлення на шляху збагачення набутого емоційного досвіду. Зауважимо, що наділення художнього образу емоційними характеристиками, аналіз художніх емоцій, закладених до музичного твору під час інтерпретації набуває певних рис творчого процесу когнітивного стилю, що є властивим для музично-педагогічної діяльності, яка реалізується на зламі творчих та інтелектуальних засад. Розуміння та усвідомлення як художніх, так і власних емоцій, які слугують відгуком на них, тісно пов'язується з емпатійним сприйманням, з уподібненням внутрішнього світу композитора із своїм власним, що переплітається з перцептивно-емпатійним компонентом.

Комунікативно-творчий компонент передбачає здатність створювати необхідної емоційно забарвлену атмосферу для більш глибокого сприйняття певного взірця музичного твору, його емоційно-образного змісту, для збільшення ефективності педагогічно-розвивального впливу, створення власного доцільного емоційного стану, що необхідний для успішної діяльності, адекватне виявлення емоцій, реалізація емоційно-динамічної драматургії під час виконання музичного твору як аспекту художньо-творчої самореалізації.

Майбутній магістр музичного мистецтва у процесі інструментальної підготовки вчиться сприймати й передавати художній зміст музичного твору комплексно. Для цього комплексу притаманно не тільки поєднання у свідомості особистості музично-виконавських та мистецьких знань, а й цілісність його сприйняття в процесі педагогічного процесу. Вміння генерувати натхненність на заняттях з музичного інструменту, насичувати їх художніми емоціями мають бути необхідними складовими формування творчої особистості і способом творчої самореалізації майбутнього магістра музичного мистецтва в процесі інструментальної підготовки.

Рефлексивно-регуляційний компонент забезпечує аналіз та оцінку власних емоційних реакцій, дистанціювання від власного емоційного стану з метою аналізу та регулювання, усвідомлене, зосереджене здійснення якісних, позитивних змін у власній діяльності засобом рефлексивного аналізу успішності, розуміння зворотного емоційного зв'язку в процесі художньої комунікації як джерела саморозвитку, а також подолання стресових ситуацій внаслідок збільшення контролю власних емоцій.

Висновки. Таким чином, аналіз науково-методичної літератури вказує на те, що емоційний інтелект майбутнього магістра музичного мистецтва являє собою інтегральне утворення майбутнього фахівця, для якого властиві: здатність до ідентифікації, розуміння, усвідомлення емоційних сигналів, використання емоційної інформації через поєднання раціоналізації побутових та художніх емоцій, емоційної обробки художньо-педагогічної інформації під час художньо-творчої діяльності з метою регулювати, генерувати та транслювати емоційні стани як умови ефективного сприйняття та інтерпретації музичного образу. Емоційний інтелект є невід'ємною рисою для ефективного здійснення майбутнім магістром музичного мистецтва його фахової діяльності, адже розвинений емоційний інтелект позитивно впливає на всі фактори осягнення музичного твору в процесі художньо-творчої діяльності та взаємодії.

В подальшому наукові напрацювання в контексті даної проблематики будуть здійснюватися

у методологічному напрямі, з метою визначення наукових підходів, педагогічних умов формування емоційного інтелекту майбутнього магістра музичного мистецтва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гао Юань. Зміст і компонентна структура емоційного інтелекту майбутніх вчителів музичного мистецтва. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського, № 4(123). Одеса, 2018. С. 14–17. Режим доступу: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/3931/1/Gao%20Yuan.pdf>
2. Дорошенко Т. Емоційна культура як складова професійної культури майбутнього вчителя музики. *Молодь і ринок*, 2015, № 7. С. 62–66.
3. Лісун Д.В. Інтерпретація музичного твору як засіб розвитку емоційної сфери творчої особистості музиканта виконавця. Педагогіка та психологія. Збірник наукових праць за заг.ред. академіка І.Ф. Прокопенка, чл.-кор. Л.І. Лозової. Харків., Курсор, 2008. Вип. 34. С. 101–108.
4. Ракітянська Л. М. Аналіз наукових поглядів на проблему формування емоційного інтелекту майбутнього вчителя музичного мистецтва. Педагогічний часопис Волині, № 2(13) – 2019. С. 41–45. Режим доступу: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/3295>
5. Растрігіна А. М. Інноваційний контекст професійної підготовки майбутнього педагога-музиканта. Наукові записки КДПУ імені В. Винниченка. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград, 2014. Вип. 133. С. 57–64.
6. Росул Т. Педагогічна інтерпретація музичного образу в процесі підготовки майбутніх вчителів музики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: «Педагогіка. Соціальна робота»*, 2009. № 16–17. С. 165.
7. Темрук О., Колісник Л. Проблема емоційного інтелекту на сучасному етапі розвитку психологічної думки. Режим доступу: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/46721/1/Temruk_Kolisnyk.pdf;jsessionid=EFAD91666762D8204F81914C3A6DA9FF
8. Bar-On, 2006 – Bar-On, R. The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI). *Psicothema*, 2006. – № 18 – pp. 13–25.
9. Petrides, 2010 – Petrides K.V. Trait Emotional Intelligence Theory. *Industrial and Organizational Psychology*, 2010. – № 3. pp. 136–139.